

ارزیابی کیفیت فهرستبرگه‌های پیش از انتشار در جهت دستیابی به کارکردهای فهرست کتابخانه و پیاده‌سازی الگوی اف.آر.بی.آر.

رقیه حجازی^۱، دکتر مرتضی کوکبی^۲

سمیه علمدار^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی تفاوت‌های موجود در میان فهرستنویسی پیش از انتشار چاپ-های مختلف یک اثر و استانداردهای مورد استفاده، و همچنین تأثیر آن‌ها بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار انجام شد.

روش/رویکرد پژوهش: روش این پژوهش از نوع مطالعه موردی است که در آن، برای نمونه فهرستبرگه‌های فیپای متعلق به چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ» که از سال ۱۳۷۸-۱۳۹۰ هفت بار چاپ شده است، انتخاب شد.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که تفاوت‌های شناسایی شده در میان فهرستبرگه‌ها، از یک سو بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار و از سوی دیگر، بر اجرای الگوی اف.آر.بی.آر. در نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات تأثیرگذار هستند.

نتیجه: نتایج نشان می‌دهد که فهرستبرگه‌های فیپا ابزارهای مناسبی برای فراهم‌آوری نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات نیستند، و اشکالات موجود در آن‌ها دستیابی به کارکردهای اساسی فهرست‌های کتابخانه را دچار مشکل می‌کند.

کلیدواژه‌ها: فهرستنویسی پیش از انتشار (فیپا)، استانداردهای فهرستنویسی، کارکردهای فهرست، اف.آر.بی.آر.

^۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، r.hejazi86@yahoo.com

^۲. استاد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز kokabi80@yahoo.com

^۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، salamdar2011@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

بررسی تاریخی سازماندهی اطلاعات نشان می‌دهد که متخصصان این حوزه همواره در جستجوی راه‌های مؤثر در یکپارچه سازی اطلاعات در نظام‌های ذخیره و بازیابی بوده‌اند. فهرستنویسی پیش از انتشار (فیپا) نیز یکی از این راه‌ها بوده است. سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران^۴ مزایایی را برای فیپا بیان می‌کند که شامل مواردی همچون یکدستی و هماهنگی، تسهیل در امر فهرستنویسی، جلوگیری از انجام کار تکراری، تسهیل در ایجاد شبکه‌های اطلاعاتی، و مواردی از این قبیل است (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، بدون تاریخ).

آنچه که از مزایای بیان شده برای فهرستنویسی پیش از انتشار بر می‌آید، توجه به یکدستی، سرعت، و دقت در تهیه فهرستبرگه‌ها است. با این حال، پژوهش‌های صورت گرفته بر روی فهرستبرگه‌های فیپای کتابخانه ملی نشان از اشکالات و ناهم‌خوانی‌هایی در میان آن‌ها دارد (کوکبی، ۱۳۸۱؛ مداحی، ۱۳۹۰). بررسی پژوهشگران نشان داد که این مسئله در میان فهرستبرگه‌های مرتبط با یک اثر نیز وجود دارد. با توجه به عدم دقت در تهیه فهرستبرگه‌های فیپا، به دلیل تهیه آن‌ها قبل از انتشار نهایی اثر، این پرسش پیش می‌آید که آیا فهرست‌های فیپا برای قرار گرفتن در شبکه کتابشناختی مناسب هستند. علاوه بر این، با توجه به لزوم یکدستی در فهرستبرگه‌های مرتبط با یک اثر برای نمایش روابط میان آن‌ها از یک سو، و وجود نقاط بازیابی مشترک در میان آن‌ها از سوی دیگر، و همچنین تفاوت‌های موجود در میان پیشینه‌های تهیه شده مرتبط با یک اثر، این پرسش در ذهن به وجود می‌آید که آیا تفاوت‌های موجود در میان فهرستبرگه‌های مرتبط با یک اثر بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار مرتبط با یکدیگر تأثیرگذار است؟ به عبارت دیگر، آیا تفاوت‌های موجود، بر نمایش روابط میان آثار و تعیین نقاط دسترسی تأثیرگذار است. بنابراین، هدف پژوهش حاضر بررسی تفاوت‌های موجود در میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف یک اثر و استانداردهای مورد استفاده، و همچنین تأثیر آن بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار است. با انجام این پژوهش می‌توان میزان تطابق فهرستبرگه‌های فیپا با اصول بنیادی سازماندهی اطلاعات را بررسی نمود. علاوه بر این، نتایج این پژوهش

^۴ از این پس با نام «کتابخانه ملی ایران» آورده می‌شود.

می‌تواند به ارزیابی توانایی فهرستبرگه‌های فارسی در پذیرش الگوهایی همچون اف.آر.بی.آر. کمک نماید.

پرسش‌های پژوهش

- در این راستا، پژوهش حاضر در پی پاسخ به سه پرسش اساسی است:
- ۱- چه تفاوت‌هایی میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ» و استانداردهای مورد استفاده در امر فهرستنویسی آثار فارسی وجود دارد؟
  - ۲- آیا تفاوت‌های شناسایی شده در میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، تأثیری بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار دارند؟
  - ۳- تفاوت‌های شناسایی شده در میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، چه تأثیری بر اجرای مباحث کلی الگوی اف.آر.بی.آر. دارند؟

تعاریف عملیاتی

فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»: از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۰، کتابی با عنوان «خاطرات یک الاغ» ۷ بار تجدید چاپ شده است. منظور فهرستبرگه‌های فیپای ۷ چاپ این کتاب است.

استانداردهای فهرستنویسی: استانداردهای فهرستنویسی شامل قواعد فهرستنویسی انگلوامریکن (انجمن کتابداران آمریکا و دیگران، ۱۳۷۱)؛ سرعنوان‌های موضوعی فارسی (سلطانی و فانی، ۱۳۶۲، ۱۳۷۳ و ۱۳۸۱)؛ فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۵۶، ۱۳۷۶ و ۱۳۸۲)؛ فرمت یونی‌مارک (فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابداری، ۲۰۰۸)؛ و الگوی اف.آر.بی.آر. (گروه بررسی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی ایفلا، ۲۰۰۹) بودند.

⁵. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

⁶. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records

مباحث کلی اف.آر.بی.آر: منظور چهار وظیفه الگوی اف.آر.بی.آر برای کاربر شامل یافتن^۷، شناسایی^۸، انتخاب^۹، و دستیابی^{۱۰} و سه مؤلفه موجودیت‌ها، صفت‌های موجودیت‌ها، و رابطه میان موجودیت‌ها است (الیور، ۱۳۹۰، صص. ۲۸-۳۴).

پیشینه پژوهش

عبد مناف و عبدالرحمان^{۱۱} (۲۰۰۶) به مقایسه پیشینه‌های فیپای کتابخانه ملی مالزی با پیشینه‌های دائمی موجود در آپک کتابخانه ملی مالزی به منظور دستیابی به شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها از نظر داده‌های کتابشناختی پرداختند. این پژوهش بر روی پیشینه‌های مربوط به انتشارات یک دوره ۵ ساله انجام شد. نتایج نشان داد که به دلیل عدم دقت و انسجام در تهیه فهرستبرگه‌های فیپا، کتابخانه‌هایی که در پایگاه خود از پیشینه‌های فیپا استفاده می‌کنند، نباید به طور کامل به این پیشینه‌ها اعتماد کنند. به عقیده آن‌ها نتایج این پژوهش می‌تواند میزان اطمینان به فهرستبرگه‌های فیپا را از نظر کاربرد در پایگاه‌های کتابخانه مشخص سازد، زیرا با توجه به این‌که فهرستبرگه‌های فیپا قبل از انتشار کتاب تهیه می‌شوند، دقت و انسجام آن‌ها زیر سؤال است.

کوکبی (۱۳۸۱) به بررسی دو فهرستبرگه که بر اساس فیپا بود، پرداخت. وی در این پژوهش به بررسی تفاوت‌های موجود در فهرستبرگه‌ها و استانداردهای فهرستنویسی مورد استفاده در کتابخانه ملی ایران از یک سو، و مقایسه دو فهرستبرگه از سوی دیگر پرداخت. نتایج این بررسی نشان داد که تفاوت‌های شناسایی شده علاوه بر دور شدن از شبکه‌سازی فهرست‌های کتابخانه‌ای، باعث سردرگمی بیشتر کتابداران در امر فهرستنویسی می‌شود. در پایان انجام فهرستنویسی استاندارد برای دستیابی به شبکه‌های کتابخانه‌ای پیشنهاد می‌شود.

مداحی (۱۳۹۰) به بررسی موارد و ایرادات بخش فهرستنویسی توصیفی، و همچنین اشکالات چاپی که در شماره راهنمای کتاب‌ها در فهرستبرگه‌های فیپا دیده می‌شود، در بین

7. Find

8. Identify

9. Select

10. Obtain

11. Abd Manaf and Abdul Rahman

سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ پرداخت. وی در این گزارش به اشکالات فیپای کتابخانه ملی همچون مواردی که نام مؤلف بر خلاف مستند مشاهیر بوده و در فیپا نیز رعایت نشده، ولی در اپک کتابخانه ملی اصلاح شده؛ مواردی که پسوند یا پیشوند نام مؤلف طبق مستند مشاهیر و مؤلفان حذف شده، ولی در فیپا رعایت نگردیده است؛ ذکر نشدن شماره فروست؛ و ... اشاره می‌کند. نتایج گزارش مداحی نشان می‌دهد که فهرستنویسی فیپا در ایران علاوه بر عدم همخوانی با اطلاعات مدرک مورد نظر، با استانداردهای فهرستنویسی نیز همخوانی ندارد.

بررسی پیشینه‌های مرتبط نشان داد که نتایج پژوهش‌های صورت گرفته بر روی فهرستبرگه‌های فیپا نشان از اشکالاتی در آن‌ها دارد. همچنین، پژوهشگران به مسائل موجود در نتیجه فهرستبرگه‌های غیراستاندارد، و به اهمیت فهرستنویسی‌های دقیق و استاندارد برای دستیابی به شبکه‌های کتابخانه‌ای اشاره کرده‌اند. بررسی‌ها نشان داد که پژوهش‌های انجام شده بیشتر بر روی ساختار فهرستبرگه‌ها متمرکز بوده و به بررسی تأثیرات ناشی از این تفاوت‌ها بر روی نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات نپرداخته‌اند. بنابراین، این پژوهش در ادامه پژوهش‌های انجام شده به دنبال شناسایی مشکلات ذخیره و بازیابی اطلاعات در نتیجه تفاوت‌های موجود در میان فهرستبرگه‌های فیپا و با تأکید بر کارکرد بازیابی و گردهم‌آوری در فهرست‌ها و مسائل مطرح در الگوی اف.آر.بی.آر. انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع مطالعه موردی است. در این پژوهش واحد تحلیل، «فهرستبرگه‌های فیپای متعلق به چاپ‌های مختلف یک اثر» بود و فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، به عنوان نمونه انتخاب شد. روش کار به این صورت بود که ابتدا به توصیف تفاوت‌های موجود در میان فهرستبرگه‌های چاپ‌های مختلف با یکدیگر و استانداردهای مورد استفاده پرداخته، و سپس نتیجه با ملزومات بازیابی و گردهم‌آوری آثار، و وظایف و مؤلفه‌های مطرح در الگوی اف.آر.بی.آر. مقایسه شد.

یافته‌های پژوهش

برای پاسخ به پرسش نخست پژوهش، چه تفاوت‌هایی میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ-های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ» و استانداردهای مورد استفاده در امر فهرستنویسی آثار فارسی وجود دارد، به شناسایی تفاوت‌های موجود میان فهرستبرگه‌های مورد مطالعه از یک سو، و مقایسه آن‌ها با قواعد فهرستنویسی انگلوامریکن، سرعنوان‌های موضوعی فارسی، فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان، و فرمت یونی‌مارک از سوی دیگر پرداخته شد. نتایج حاصل از این بررسی در ستون سوم و چهارم پیوست ۱ قابل مشاهده است که در مقابل هر تفاوت یافت شده، شکل صحیح آن بر اساس استانداردهای معیار به نمایش درآمده است.

با توجه به داده‌های به دست آمده در پیوست، فهرستبرگه‌های مورد بررسی در ناحیه‌های سرشناسه، شرح مسئولیت، توصیف مادی، فروست، یادداشت، شناسه افزوده موضوعی، شناسه افزوده غیرموضوعی، و شماره راهنما با یکدیگر متفاوت بودند. در ناحیه‌های سرشناسه، فروست، یادداشت، شناسه افزوده موضوعی، و شناسه افزوده غیرموضوعی نیز تفاوت‌هایی برای تهیه فیلدهای مورد نیاز بر اساس قالب یونی‌مارک مشاهده شد.

بررسی نشان داد که فهرستبرگه‌های مورد مطالعه در منطقه‌های شرح مسئولیت، وضعیت نشر، توصیف مادی، فروست، شماره استاندارد، یادداشت، و شناسه افزوده غیرموضوعی با قواعد فهرستنویسی انگلوامریکن متفاوت هستند. همچنین، در بخش شناسه افزوده موضوعی بر اساس سرعنوان‌های موضوعی فارسی، و در ناحیه سرشناسه و شناسه افزوده غیرموضوعی بر اساس فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان عمل نشده بود.

برای پاسخ به پرسش دوم، آیا تفاوت‌های شناسایی شده در میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، تأثیری بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار دارند، به تحلیل یافته‌های پرسش اول بر اساس مسائل مطرح در بازیابی و گردهم‌آوری آثار پرداخته شد. نتایج به دست آمده در ستون‌های پنجم و ششم پیوست ۱ نشان دهنده تأثیر هر یک از تفاوت‌های شناسایی شده بر بازیابی و گردهم‌آوری آثار است.

از کارکردهای بیان شده برای فهرست‌های کتابخانه، کارکرد بازیابی و گردهم‌آوری است. کارکرد بازیابی بر یافتن اثری مشخص در میان آثار موجود در مجموعه، و کارکرد گردهم‌آوری

بر گردآوری آثار یک نویسنده خاص، ویرایش‌ها، و نمودهای یک اثر ویژه تأکید دارد. به عبارت دیگر، فهرست‌ها علاوه بر بازیابی مدرکی خاص، باید ابزاری برای گردآوری آثار دارای یک منشأ نیز باشند (تیلور، ۱۳۸۱، ص. ۵۰). لازمه دستیابی به کارکرد بازیابی، تعیین نقاط دسترسی در فهرست است تا از طریق آن‌ها بتوان به مدرک مورد نظر دسترسی پیدا کرد. برای دستیابی به کارکرد گردهم‌آوری در فهرست، نیاز به نمایش روابط موجود در میان آثار است. بنابراین تعیین نقاط دسترسی و روابط موجود در میان آثار از ملزومات دستیابی به کارکردهای بازیابی و گردهم‌آوری است.

بررسی نشان داد که در فهرستبرگه‌های مورد مطالعه، در میان سرشناسه‌های تعیین شده تفاوت وجود دارد. این تفاوت میان فهرستبرگه‌ها و استانداردهای مورد استفاده نیز مشاهده شد. با توجه به این که سرشناسه یک نقطه دسترسی مستند در بازیابی اطلاعات است، تفاوتی که در میان سرشناسه‌های چاپ‌های مختلف وجود دارد باعث می‌شود که در هنگام جستجو و بازیابی، چاپ‌های مختلف اثر بر اساس یک نقطه دسترسی واحد، بازیابی نشود. علاوه بر این، تفاوت در سرشناسه‌های تعیین شده باعث می‌شود که چاپ‌های مختلف از این اثر در کنار یکدیگر قرار نگیرند. علاوه بر این، نتایج مربوط به پرسش نخست نشان داد که در مواردی نام‌های فارسی و فرانسوی اشخاص به درستی بیان نشده و دارای اشکال املائی است. باید توجه داشت که تفاوت در نام‌های اشخاص به عنوان دارندگان مسئولیت‌های معنوی اثر، علاوه بر عدم بازیابی جامع، گردآوری آثار مرتبط با یک شخص یا تنالگان را نیز دچار مشکل می‌کند.

بررسی‌های انجام شده برای پاسخ به پرسش نخست نشان داد که فهرستبرگه‌های مورد مطالعه در مواردی با استانداردهای مورد استفاده همخوانی ندارند. برای مثال، مواردی همچون عدم انطباق ناحیه وضعیت نشر با قواعد فهرستنویسی انگلوامریکن باعث می‌شود تا نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات توان تشخیص بخش‌های مختلف را در این ناحیه نداشته باشد و بازیابی مدرک را دچار مشکل سازد. علاوه بر این، تفاوت در تعریف این ناحیه باعث می‌شود که آثار مربوط به یک ناشر با یکدیگر ارتباط نداشته و بازیابی آثار مرتبط با یک ناشر خاص را غیرممکن می‌سازد.

باید توجه داشت که تعریف شناسه افزوده به منظور تعیین نقاط دسترسی مستند بیشتر برای اثر است. نتایج مربوط به پرسش نخست پژوهش نشان داد که در فهرستبرگه‌های مورد

بررسی، شناسه‌های افزوده موضوعی و غیرموضوعی متفاوت هستند. تفاوت در تعریف موضوعات باعث می‌شود که چاپ‌های مختلف اثر تحت یک موضوع بازیابی نشوند. از سوی دیگر، این مسئله باعث عدم گردآوری آثار مرتبط با یک موضوع در کنار یکدیگر و به عنوان زیرمجموعه‌ای از آن می‌شود. علاوه بر این، تفاوت در تعریف شناسه‌های غیرموضوعی باعث عدم بازیابی چاپ‌های مختلف یک اثر بر اساس نقاط دسترسی مرتبط با اثر می‌گردد.

در فهرست‌های رایانه‌ای، شاید جستجو در فیلد آزاد یا جستجوی ساده چنین مسائلی را پیش نیارد، اما باید توجه داشت که نتایج بازیابی در چنین جستجوهای جامع و مانع نخواهد بود. موارد بیان شده در تعریف نقاط دسترسی، بیشتر در جستجوهای پیشرفته نمود می‌یابد. در نرم‌افزارهای رایانه‌ای، فیلدهای مرتبط با مدخل‌های جستجو به عنوان فیلدهای جستجوپذیر تعریف می‌شوند. اگر اطلاعات مربوط به فیلدهای مرتبط با یک مدخل جستجو تعریف نشود یا به اشتباه تعریف شود، بازیابی مدرک بر اساس مدخل جستجوی مورد نظر امکان‌پذیر نخواهد بود. علاوه بر این، عدم همخوانی در فیلدهای جستجوپذیر آثار مرتبط با یکدیگر، عدم بازیابی آثار مرتبط را بر اساس یک مدخل جستجو در پی خواهد داشت.

برای پاسخ به پرسش سوم، تفاوت‌های شناسایی شده در میان فهرستبرگه‌های فیپای چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، چه تأثیری بر اجرای مباحث کلی الگوی اف.آر.بی.آر. دارند، به تحلیل تفاوت‌های یافت شده در پرسش نخست با وظایف و مؤلفه‌های بیان شده در الگوی اف.آر.بی.آر. پرداخته شد. نتایج این بررسی به‌طور مفصل در ستون هفتم پیوست ۱ قابل مشاهده است.

یکی از وظایف بیان شده برای کاربر یافتن موجودیت‌هایی است که با معیارهای جستجویی که کاربر اعلام کرده، منطبق باشد. لازمه یافتن مجموعه‌ای از موجودیت‌های مرتبط با جستجو، وجود یک صفت یا رابطه واحد در میان عبارت جستجو و صفت‌ها و رابطه‌های بیان شده برای موجودیت‌ها است. به عبارت دیگر، موجودیت‌های مرتبط با یک جستجو باید حداقل یک ویژگی مشترک با معیارهای جستجو داشته باشند. در پاسخ پرسش نخست مشخص شد که برخی صفت‌های بیان شده در فهرستبرگه‌های فیپا با صفت‌های اثر در دست فهرستنویسی متفاوت است. بنابراین، اگر معیارهای جستجو بر اساس یکی از صفت‌های متفاوت باشد، نمی‌توان انتظار بازیابی موجودیت مورد نظر را داشت. با توجه به این‌که وظایف

بیان شده در الگوی اف.آر.بی.آر. مرحله‌ای و متوالی هستند، مشاهده می‌شود که کاربر در هنگام جستجو و بازیابی در همان مرحله نخست (یعنی یافتن) دچار مشکل شده و قادر به یافتن تمام موجودیت‌های مرتبط با معیارهای جستجوی خود نیست.

موجودیت‌های مطرح در الگوی اف.آر.بی.آر. به سه گروه تقسیم می‌شوند. موجودیت‌های بیان شده در گروه اول شامل اثر^{۱۲}، برداشت^{۱۳}، قالب^{۱۴}، و مدرک^{۱۵} است. چاپ‌های مختلف از یک اثر را می‌توان قالب‌های مختلف از برداشتی از اثر دانست. قالب‌های متفاوت از یک برداشت با یکدیگر مرتبط هستند، زیرا از یک سو به اثری واحد مربوط، و از سوی دیگر از نظر محتوایی (به دلیل برداشت واحد) یکسان، و تنها در مواردی همچون تاریخ نشر با یکدیگر متفاوت هستند. یکی از روابط موجود میان موجودیت‌های گروه اول، رابطه برداشت با قالب است که رابطه میان چاپ‌های مختلف از یک اثر از این نوع است. چنین ارتباطی نشان دهنده این است که برداشت مورد نظر در قالب(هایی) که با آن پیوند شده است، تجسم می‌یابد. نمایش این رابطه در میان قالب‌های مختلف از برداشتی از اثر، نیازمند هماهنگی در صفت‌های تعریف شده برای قالب‌های مختلف است تا از این طریق بتوان آن‌ها را به یکدیگر مرتبط ساخت. تفاوت‌هایی همچون یادداشت مربوط به چاپ قبلی، شناسه‌های موضوعی و غیرموضوعی، و مواردی از این قبیل باعث عدم برقراری ارتباط لازم میان قالب‌های مرتبط با یک برداشت می‌شود. علاوه بر این، ایجاد رابطه قالب با قالب که ارتباط میان قالب‌های مختلف یک اثر با یکدیگر است نیز امکان‌پذیر نیست.

موجودیت‌های بیان شده در گروه دوم شامل شخص و تالگان است. موجودیت شخص در اثر مورد بررسی «سوفی سگور» است که مسئولیت خلق اثر را دارد. علاوه بر این، ناشران مربوط به چاپ‌های مختلف، موجودیت تالگان هستند که مسئولیت تولید قالب را داشته‌اند. در پاسخ به پرسش نخست مشخص شد که فهرستبرگه‌های فیپا در هر دو مورد با یکدیگر و با استانداردهای مورد استفاده متفاوت هستند. بنابراین جستجوی موجودیت‌های مربوط به گروه دوم اف.آر.بی.آر. نیز بازیابی تمام آثار مرتبط با یکدیگر را در پی نخواهد داشت.

¹². Work

¹³. Expression

¹⁴. Manifestation

¹⁵. Item

موجودیت‌های گروه سه شامل مفهوم، شیء، واقعه، و مکان هستند. در فهرستبرگه‌های مورد بررسی، داستان‌های فرانسه یک مفهوم، و قرن‌های ۱۹ و ۲۰ میلادی یک واقعه است. نتایج مربوط به پرسش نخست نشان می‌دهد که موضوعات تعیین شده در موجودیت‌های مفهوم و واقعه با یکدیگر متفاوت هستند. باید توجه داشت که عدم همخوانی در تعریف موجودیت‌های گروه سوم، باعث عدم بازیابی مدرک مرتبط با موضوع می‌شود، و همچنین گردآوری مدارک مرتبط با یک موجودیت را در پی نخواهد داشت.

علاوه بر این، دو نوع ویژگی برای موجودیت‌ها وجود دارد. صفت‌های ذاتی^{۱۶} که با بررسی خود موجودیت می‌توان آن‌ها را کشف کرد و صفت‌های عَرَضی^{۱۷} که از خارج از موجودیت آمده‌اند. با توجه به پاسخ پرسش نخست، تفاوت‌های شناسایی شده در فهرستبرگه-های مورد مطالعه هم مربوط به صفت‌های ذاتی و هم عَرَضی هستند. برای مثال، در چاپ‌های مختلف نام نویسنده (به عنوان صفت ذاتی) و شناسه‌های موضوعی (به عنوان صفت عَرَضی) متفاوت هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

فیفا یکی از تمهیدات جهت همخوانی اطلاعات و یکپارچه‌سازی آن‌ها در نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات است. با این حال، نتایج این پژوهش نشان داد که علی‌رغم مزیت‌های بیان شده برای فیفا در ایران، برخی از فهرستبرگه‌های فیفا هم از نظر آثار مرتبط با یکدیگر، و هم از نظر استانداردهای مورد کاربرد دارای اشکالات و تفاوت‌هایی هستند. کوکبی (۱۳۸۱) و مداحی (۱۳۹۰) نیز به تفاوت‌های موجود در میان فهرستبرگه‌های فیپای فارسی و استانداردهای مورد استفاده اشاره کرده‌اند.

با توجه به نتایج حاصل از پرسش نخست مبنی بر تفاوت‌ها، اشکالات و عدم یکدستی در چاپ‌های مختلف کتاب «خاطرات یک الاغ»، باید گفت که اگر کیفیت فهرستنویسی فیپای کتابخانه ملی، به عنوان سازمان متولی این امر در ایران، بدین گونه باشد هیچ کتابخانه و کتابداری اینگونه فهرستنویسی را نمی‌پسندد و چه بسا خود اقدام به فهرستنویسی مجدد کتاب

^{۱۶}. Inherent

^{۱۷}. Externally imputed

کند. بنابراین این امر نه تنها از کارهای تکراری در کتابخانه‌ها جلوگیری نمی‌کند و باعث صرفه جویی در وقت کتابدار نیز نمی‌شود، بلکه عدم اعتماد به فیپای کتابخانه ملی و فهرستنویسی مجدد توسط کتابدار، مانع یکدستی و هماهنگی فهرستنویسی و سازماندهی کتب در سطح کشور شده و باعث می‌شود که کتاب از شبکه کتابشناختی ملی خارج شود. عبدمناف و عبدالرحمان (۲۰۰۶) نیز عدم دقت و انسجام در تهیه فهرستبرگه‌های فیپا را دلیلی بر عدم اعتماد کامل به آن‌ها برای استفاده در پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ها عنوان کردند.

پاسخ پرسش دوم نشان داد که تفاوت‌های شناسایی شده بر دو کارکرد اساسی فهرست‌های کتابخانه‌ای تأثیرگذار است. اگرچه اهمیت زمان در استفاده از یک اثر و تلاش کتابخانه ملی در تهیه هر چه سریع‌تر فهرستبرگه فیپا برای کتاب‌ها نکته‌ای غیرقابل انکار است، اما باید توجه داشت که عدم دقت و صحت در تهیه فیپا مسائلی جبران‌ناپذیر را در نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات در پی خواهد داشت. این بررسی نشان داد که به مرور زمان، میزان اشتباهات در چاپ‌های بعدی کمتر شده، اما درج فهرستبرگه فیپا در کتاب منتشر شده از اصلاح آن جلوگیری می‌کند و کتاب مورد نظر در هر زمانی با اطلاعات غلط ذخیره خواهد شد.

یکی از ملزومات در اف.آر.بی.آر. سازی فهرست‌ها، ارزیابی ابزارها و اطلاعات موجود در اجرای ملزومات بیان شده در این الگو است. پاسخ پرسش سوم نشان داد که تفاوت‌های شناسایی شده، اجرای مؤلفه‌ها و وظایف بیان شده در الگوی اف.آر.بی.آر. را دچار مشکل می‌کند.

به‌طور کلی، نتایج نشان می‌دهد که فهرستبرگه‌های فیپا ابزارهای مناسبی برای فراهم‌آوری نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات نیستند، و اشکالات موجود در آن‌ها دستیابی به کارکردهای اساسی فهرست‌های کتابخانه را دچار مشکل می‌کند. تهیه فهرستبرگه فیپا و چاپ آن در مدرک مورد نظر برای دسترسی همزمان کتابخانه به مدرک و اطلاعات کتابشناختی صحیح آن و ثبت در نظام کتابخانه بوده است. با توجه به رشد ابزارهای انتقال و تبادل اطلاعات، همچون نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات تحت وب، به نظر می‌رسد درج فهرستبرگه در کتاب با توجه به مشکلات بیان شده در این مقاله، راه مناسبی برای رسیدن به شبکه‌های کتابشناختی نباشد. با استفاده از نظام‌های دیجیتال و دسترسی از راه دور، علاوه بر تهیه فهرستبرگه فیپا به شکل

الکترونیکی، امکان جایگزینی و اصلاح اطلاعات کتابشناختی بعد از انتشار کتاب و سازگاری با الگوها و مسائل مطرح در سازماندهی اطلاعات نیز میسر می‌شود.

منابع

یور، کریس (۱۳۹۰). *آشنایی با مبانی آر دی ای (توصیف و دسترسی منبع)*. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۹۰.

انجمن کتابداران آمریکا و دیگران (۱۳۷۱). *قواعد فهرست‌نویسی انگلوامریکن*. ترجمه رحمت‌الله فتاحی. مشهد: آستان قدس رضوی.

تیلور، آرلین. جی. (۱۳۸۱). *سازماندهی اطلاعات*. ترجمه محمدحسین دیانی. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (بدون تاریخ). *اهداف و فواید فیپا*.

بازیابی شده در ۵ اسفند ۱۳۹۰، از [http://opac.nlai.ir/opac-](http://opac.nlai.ir/opac-rod/faqContent.do?command=showFAQContent&id=294479&code=1&type=)

[rod/faqContent.do?command=showFAQContent&id=294479&code=1&type=](http://opac.nlai.ir/opac-rod/faqContent.do?command=showFAQContent&id=294479&code=1&type=)

2.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۵۶). *فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان*. تهران:

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۷۶). فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان (ویرایش

۲). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۸۲). فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان (ویرایش

۳). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

سلطانی، پوری؛ فانی، کامران (۱۳۶۲). سرعنوانهای موضوعی فارسی. تهران: کتابخانه ملی

جمهوری اسلامی ایران.

سلطانی، پوری؛ فانی، کامران (۱۳۷۳). سرعنوانهای موضوعی فارسی (ویرایش ۲). تهران:

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

سلطانی، پوری؛ فانی، کامران (۱۳۸۱). سرعنوانهای موضوعی فارسی (ویرایش ۳). تهران:

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

کوکبی، مرتضی (۱۳۸۱). درسالهای ۷۸ و ۷۹ اتفاق افتاد: بررسی دو مورد فهرستنویسی پیش

از انتشار. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۳۹، ۷-۲۲.

کوکبی، مرتضی (۱۳۸۴). فروست در کتابشناسی ملی ایران و مارک ایران. فصلنامه کتاب،

۱۶(۲)، ۶۷-۷۴.

مداحی، فریده (۱۳۹۰). برخی کاستی‌های فهرستنویسی پیش از انتشار (فیبا). کتاب ماه،

۱۴(۹)، ۱۰۰-۱۰۳.

مدیریت اسناد و کتابخانه ملی اصفهان (بدون تاریخ). آیین نامه اجرایی فهرستنویسی پیش از

انتشار. بازیابی شده در ۲۹ اسفند ۱۳۹۰، از

<http://provinces.nlai.ir/Default.aspx?tabid=137>.

Abd Manaf, Z; Abdul Rahman, R (2006). Examining the quality of National Library of Malaysia (NLM) cataloguing in publication (CIP) records. *Library Review*, 55(6), 363 – 373.

IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records (2009). *Functional Requirements for Bibliographic Records*. Retrieved on April 8, 2010, from http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/frbr_2008.pdf.

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) (2008). *UNIMARC Manual*. München: K.G.Saur.

پیوست ۱. بررسی و مقایسه فهرستبرگه‌های مورد مطالعه با استانداردهای مورد استفاده، کارکردهای فهرست و الگوی اف.آر.بی.آر.

منطقه	نوبت چاپ	صورت استفاده شده	صورت مستند بر اساس استانداردهای مورد بررسی		تأثیر تفاوت‌ها بر بازیابی و گردهم‌آوری	تأثیر تفاوت‌ها بر مؤلفه‌های الگوی اف.آر.بی.آر.
			بازیابی	گردهم‌آوری		
تشریح	اول، دوم	پکنارد، ژاک	سگور، سوفی، ۱۷۹۹-۱۸۷۴م.	Seger, sophie	عدم گردآوری آثار	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت-های گروه دوم
	دوم	pecnard, Jacxaues	Pecnard, Jacques	702#1	مربوط به یک مسئولیت معنوی اثر	
	اول، دوم	aپکناردbژاک4۰۷۰	700#1	aژاکbپکنارد4۰۷۰	در زیر نام آن	
تشریح مستوفین	اول، دوم	نوشته ژاک پکنارد	[سوفی سگور]		تعریف نقطه دسترسی نادرست	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت-های گروه دوم
	اول	نوشته: ژاک پکنارد، ترجمه: سهیلا-صفوی، ویراستار: متین پدramی	نوشته ژاک پکنارد؛ ترجمه سهیلا صفوی؛ ویراستار متین پدramی	عدم بازیابی جامع و مانع در جستجوی آزاد		
	دوم	نوشته ژاک پکنارد؛ ترجمه سهیلا صفوی	نوشته ژاک پکنارد؛ ترجمه سهیلا صفوی؛ ویراستار متین پدramی	عدم بازیابی جامع و مانع در جستجوی آزاد		
	سوم تا هفتم	[سوفی سگور]؛ تصویرگر ژاک پکنارد	نویسنده سوفی سگور؛ [تصویرگر ژاک پکنارد]			
	اول	تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، ۱۳۷۸	تهران: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری، ۱۳۷۸			

منطقه	نوبت چاپ	صورت استفاده شده	صورت مستند بر اساس	تأثیر تفاوت‌ها بر بازیابی و گردهم‌آوری	تأثیر تفاوت‌ها بر مؤلفه‌های
	دوم	تهران: سوره مهر (حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی)، ۱۳۸۲	تهران: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری. سوره مهر، ۱۳۸۲	_____	_____
	سوم تا هفتم	تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۸	تهران: سوره مهر، ۱۳۸۸	_____	_____
توصیف مادی	اول تا هفتم	عبارت «مصور» ذکر نشده است	ذکر عبارت «مصور»	_____	_____
	اول، دوم	ابعاد کتاب ذکر نشده است	ذکر ابعاد کتاب	_____	_____
فروست	دوم تا هفتم	فروست ذکر نشده است	ذکر فروست	عدم گردآوری آثار مربوط به یک فروست در زیر نام آن	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت-های گروه اول
	دوم تا هفتم	_____	410 #0\$t مرکز آفرینش‌های هنری	عدم تعریف نقطه دسترسی	_____
استاندارد شماره	اول تا هفتم	ذکر شماره استاندارد قبل از ناحیه یادداشت	ذکر شماره استاندارد در آخرین بخش از فهرست‌نویسی توصیفی	_____	_____
یادداشت	اول	عنوان پشت جلد: Memoris of An Ass	_____	عدم بازیابی جامع و مانع در جستجوی آزاد و تعریف نقطه دسترسی نادرست	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر

منطقه	نوبت چاپ	صورت استفاده شده	صورت مستند بر اساس	تأثیر تفاوت‌ها بر بازیابی و گردهم‌آوری	تأثیر تفاوت‌ها بر مؤلفه‌های
	دوم	چاپ قبلی: [بی نا]، ۱۳۷۸	چاپ قبلی: تهران: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری، ۱۳۷۸	عدم برقراری رابطه در میان آثار مرتبط و گردآوری آثار مربوط به یک ناشر	عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت‌های گروه دوم
	اول و دوم	_____	عنوان اصلی: Les Memoris d un ane c 1972	عدم تعریف نقطه دسترسی	عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت‌های گروه اول
	اول تا هفتم	تفاوت در تعریف یادداشت و عدم همخوانی در میان فیلدهای رابطه‌ای و نقاط دسترسی	وحدت و یکدستی در تهیه یادداشت و همخوانی در میان فیلدهای رابطه‌ای و نقاط دسترسی	عدم برقراری رابطه در میان آثار مرتبط	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت‌ها
شناسه افزوده موضوعی	دوم	داستانهای فرانسه- قرن ۲۰م	داستانهای فرانسه- قرن ۱۹م	عدم برقراری رابطه در میان آثار مرتبط و گردآوری آثار مربوط به یک موضوع	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت- های گروه سوم
		داستانهای فرانسه قرن ۲۰م	داستانهای فرانسه قرن ۱۹م		
شناسه افزوده غیرموضوعی	سوم تا هفتم	شناسه افزوده عنوان ذکر نشده است	ذکر شناسه افزوده عنوان	عدم تعریف نقطه دسترسی	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت- های گروه دوم
	سوم تا هفتم	pecnard, JacQues	pecnard, Jacques	عدم گردآوری آثار مرتبط در زیر عنوان عدم گردآوری آثار مربوط به یک مسئولیت معنوی اثر در زیر نام آن	

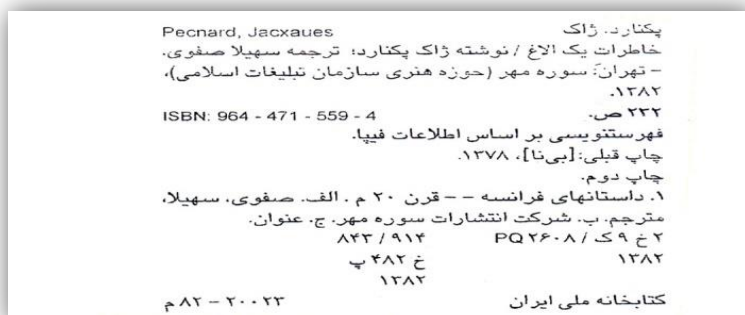
منطقه	نوبت چاپ	صورت استفاده شده	صورت مستند بر اساس	تأثیر تفاوت‌ها بر بازیابی و گردهم‌آوری	تأثیر تفاوت‌ها بر مؤلفه‌های
	اول تا هفتم	عدم صحت و یکدستی در تهیه فیلدهای بلوک 7--	صحت و یکدستی در تهیه فیلدهای بلوک 7--	عدم برقراری رابطه در میان آثار مرتبط و گردآوری آثار مربوط به یکدیگر	
شماره راهنما	اول	شماره رده کنگره ذکر نشده است	ذکر شماره رده کنگره	عدم گردآوری آثار هم‌موضوع در کنار هم	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر، عدم بازیابی و برقراری روابط موجودیت-های گروه سوم
	دوم	۲خ ۵۹/۸/۲۶۰ PQ	۲خ ۴۵/۹/۲۳۶۹ PQ		
شماره سفارش فهرست‌ساز	اول	شماره سفارش ذکر نشده است	ذکر شماره سفارش	عدم تعریف نقطه دسترسی	عدم دستیابی به وظیفه‌های کاربر

پیوست ۲: فهرستبرگه‌های مورد مطالعه

۱- فهرستبرگه فیپای چاپ اول کتاب «خاطرات یک الاغ»

۲- فهرستبرگه فیپای چاپ دوم کتاب «خاطرات یک الاغ»

۳- فهرستبرگه فیبای چاپ سوم تا هفتم کتاب «خاطرات یک الاغ»

